УДК 330.14.01

Рибіцька А.В., аспірант,
Львівська державна фінансова академія,
м. Львів

«Капітал» та «позиковий капітал»: економічна суть, еволюція понять

Розглянуто еволюцію поняття «капітал». Здійснено аналіз думок вітчизняних та зарубіжних економістів щодо трактування сутності понять «капітал підприємства», «позиковий капітал». Запропоновано власний підхід щодо трактування терміна «позиковий капітал». Проаналізовано роль та значення капіталу у діяльності суб'єктів господарювання. Сконцентрована увагу на необхідності використання позикового капіталу за нестачі власних фінансових ресурсів.

Ключові слова: *капітал, фінансові ресурси, капітал підприємства, позиковий капітал.*

Рассмотрена эволюция понятия «капитал». Осуществлен анализ мнений отечественных и зарубежных экономистов относительно трактовки сущности понятий «капитал предприятия», «ссудный капитал». Предложен собственный подход относительно трактовки понятия «ссудный капитал». Проанализирована роль и значение капитала в деятельности субъектов ведения хозяйства. Сконцентрировано внимание на необходимости использования ссудного капитала при недостатке собственных финансовых ресурсов.

Ключевые слова: *капитал, финансовые ресурсы, капитал предприятия, ссудный капитал.*

The evolution of concept «capital» is considered. The analysis opinions of domestic and foreign economists are carried out in relation to interpretation of essence of concepts «capital of enterprise», «loan capital». Own approach is offered in relation to interpretation of term «loan capital». The analyzed role and value of capital is in activity of subjects of manage. The concentrated attention is on the necessity of the use of loan capital at the lack of own financial resources.

Key words: *capital, financial resources, capital of enterprise, loan capital.*

Постановка проблеми. Сутність поняття «капітал» досліджувалось ще з часів Аристотеля і пройшло еволюційний шлях від меркантилістів до сучасних економічних поглядів. З розвитком виробничого та фінансового секторів економіки загострився інтерес до вивчення поняття «капітал підприємства», його складових частин та ролі в фінансово-господарській діяльності суб'єктів

господарювання. А питання впливу складових капіталу (а саме позикового) на результати діяльності підприємств завжди будуть актуальними, оскільки він обіймає вагому частку в загальній структурі капіталу при веденні суб'єктами економічного процесу своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо суті поняття «капітал» та його основних характеристик досліджували такі економісти, як В.М. Ковальчук, М.В. Лазарович [10], Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко, А.М. Поручник [11], Д.Є. Денисенко [3], О.І. Бідник [2] тощо. Фахівцями дисциплін економічного спрямування (А.М. Поддєрьогін [14] Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова [9], Л.С. Ситник [15], В.І. Оспіщева [13]) проаналізовано суть понять «капітал підприємства», «фінансові ресурси» та «позиковий капітал», роль капіталу в діяльності суб'єктів господарювання як поточного періоду, так і на довгострокову перспективу.

Постановка завдання. Дослідження економічної сутності понять «капітал», «позиковий капітал» з метою уточнення визначення даних економічних категорій для визначення їхньої ролі в діяльності суб'єктів господарювання в сучасних умовах розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу. Сутність економічної категорії «капітал» досліджується науковою думкою протягом багатьох століть. Первісне значення терміна «капітал» (від лат. capitalis) означає головний, основний. Перше наукове визначення капіталу дав ще Аристотель, сутність якого він пов'язував, з одного боку, з майном, з володінням, а з іншого – з мистецтвом забезпечувати достаток, або з такою діяльністю, яка спрямована на отримання прибутку на зроблені вкладення [14, с. 225].

У економічній теорії, як вітчизняній, так і зарубіжній, існує дуже багато трактувань поняття «капітал підприємства». В основу досліджень, зазвичай, ставлять основні характерні ознаки капіталу, функції, вплив капіталу на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та підвищення ролі капіталу у поточній діяльності підприємств.

Проте саме зародження поняття «капітал підприємства» сягає ще XVI ст., коли виникла школа меркантилізму. Основними її представниками є Г. Ск'яруффі, Б. Даванцатті, В. Стаффорд, Х. Маріана [10, с. 310].

Предметом дослідження меркантилістів була сфера обігу (сфера, де продукти перетворювались на гроші), як безпосереднє джерело

прибутку, що утворюється завдяки продажу товарів за більш високою ціною, ніж ціна купівлі: Г – Г' – гроші, що породжують гроші, - такою є формула капіталу у меркантилістів [11, с. 43].

Отже, можна стверджувати, що капіталом, у поглядах меркантилістів, виступають гроші, а саме золото та срібло, а джерелом багатства є сфера обігу, тобто оборот у зовнішній торгівлі і саме за допомогою нього відбувається максимальне нагромадження грошей.

З розвитком капіталістичних відносин відбувається занепад меркантилізму, оскільки інтереси буржуазії переходять зі сфери обігу в сферу виробництва, де на перший план виступає відповідно вже промисловий капітал.

За цих умов погляди меркантилістів втрачають свою актуальність і з'являються нові погляди на вивчення поняття «капіталу». Формується нова школа економічної думки – фізіократи.

Основними представниками школи фізіократів, яка генетично належить до класичної політичної економії, були: Ф. Кене, А. Тюрго, В. Мірабо, В. де Гурне, П. Мерсьє де ла Рів'єр, і саме представників школи фізіократів уперше в історії економічної думки почали називати економістами [10, с. 327].

Фундатором школи фізіократів вважається Франсуа Кене. На думку економіста, капітал – не гроші, а ті засоби виробництва, які можна за них придбати. Саме він уперше розмежовує складові частини капіталу на щорічні витрати, або «щорічні аванси», та витрати на кілька років, які ще називає «первісними авансами», і саме цим закладає основи теоретичної розробки основного та оборотного капіталу [11, с. 66].

Ще одним представником школи фізіократів був Адам Сміт, який розглядав поняття «капітал» як основну рушійну силу економічного прогресу. На відміну від своїх попередників (школи меркантилізму), він вважав, що багатство – це не гроші, а матеріальні блага.

Капітал він трактує як запас продукції, що дає прибуток або за допомогою якого працею створюються нові блага. Капітал він поділяє на основний (машини, знаряддя праці, промислові і торговельні будівлі, склади, «людський капітал» тощо) та оборотний (гроші, запас продовольства, сировини і напівфабрикатів, а також готової продукції, що перебуває в магазинах і на складах) [11, с. 78-79].

Отже, А. Сміт висловлював думку, що основний капітал

формувався і поповнювався за рахунок оборотного, який, у свою чергу, є допоміжним до першого.

Ще одним представником школи класичної політичної економії виступає Давид Рікардо, який підтримує багато поглядів свого попередника А. Сміта, а саме, щодо ототожнення капіталу із засобами виробництва. Але, якщо А. Сміт аналізує суть поняття «капітал» у контексті капіталістичного способу виробництва, то Д. Рікардо в своїх поглядах не пов'язує його з якимось конкретним періодом, а вважає капіталом все те, що бере участь у виробництві (починаючи ще зі знарядь праці первісної людини). Тобто, в його баченні капіталом виступає саме нагромаджена праця.

Послідовником Д. Рікардо був Нассау Вільям Сеніор, який вважав, що капіталом є пожертва капіталіста, який відмовляє собі у певних радощах споживання, а натомість перетворює цю частину особистого доходу на капітал. Капіталом у баченні Сеніора є поєднання трьох факторів, а саме: землі, праці та утримання [11, с. 110].

Найбільш відомим послідовником класичної традиції був Джон Стюарт Міль, на думку якого капіталом виступав вже раніше нагромаджений матеріалізований продукт праці, тобто капітал формується за рахунок заощаджень, які перетворюються на нього у процесі виробничого споживання [11, с. 115–116].

На думку французького економіста Жана Батиста Сея, в якого політична економія в основному наслідувала ідеї А. Сміта, «капітал є одним із засобів виробництва, який утворюється в процесі нагромадження, інакше кажучи, через залучення до виробництва більшої кількості створених продуктів, ніж було спожито в процесі їх виробництва… і є могутнім двигуном, призначеним для використання людиною, і не існує межі капіталу, який можна акумулювати з допомогою часу, виробництва та заощадливості» [11, с. 125].

Сісмонді, критика капіталізму якого сприяла формуванню соціалістичних ідей, капіталом називає виробничі запаси, переважно засоби виробництва і, будучи послідовником А. Сміта також нагромадження капіталу пов'язує із заощадливістю, поділяючи його при цьому на основний та оборотний.

У поглядах ще одного французького економіста П'єра Жозефа Прудона капіталом виступають гроші, провідною формою якого, на його думку, є тільки капітал позичковий [11, с. 146].

Інший етап економічної думки розпочинається з середини XIX століття, засновниками якого виступають Карл Маркс та Фрідріх Енгельс і який отримує назву «марксизм». Саме К. Марксу належить визначення «капіталу, як вартості, що самозростає» [11, с. 186].

Формою руху капіталу, в баченні Карла Маркса, виступають гроші, а мінова вартість є основною і єдиною передумовою безпосереднього утворення самого капіталу.

Крім того, К. Маркс запроваджує поняття «органічної побудови капіталу» за якої поділяє його на дві складові: постійну (вартість засобів виробництва) та змінну (вартість робочої сили) частини.

Важливо зауважити, що К. Маркс показує, як гроші стають першою формою прояву капіталу, при цьому не ототожнюючи ці два поняття, а лише підкреслюючи, що за певних умов гроші виконують цю функцію.

В останній третині XIX століття в економічній теорії виникла нова течія – «маржиналізм», у рамках якої сформувалася кембриджська економічна школа, засновником якої був Альфред Маршал. Саме дана школа і започаткувала новий напрям в економічній теорії під назвою «неокласичний».

Так, на думку А. Маршала, капітал вкладається в підприємство переважно з метою «перспективи вигоди», яка приваблює вкладників до цього починання [11, с. 252].

Американський неокласик Джон Бейтс Кларк, на відміну від Сея, капітал розглядав не як один фактор, а як два: грошовий капітал та капітальні вкладення [11, с. 257].

Економіст шведської (стокгольмської) школи К. Вікссель запропонував «речове» трактування капіталу як сукупності всіх одиниць заощадженої праці та зекономленої землі, помножених на тривалість періоду заощаджень [11, с. 260].

Якщо брати загалом погляди західних економістів різних економічних шкіл, то у всіх них простежується однакова думка щодо визначення поняття капіталу як певної цінності, яка дає його власнику прибуток протягом певного періоду часу.

Аналізуючи погляди М.Г. Чернишевського, представника економічної думки Росії XIX століття, можна помітити, що він не обмежує капітал лише речами. Капітал у його баченні – продукт праці, який служить виробництву. І як результат, капіталом стають навіть продукти харчування робітника, зайнятого у виробництві. Капітал – вічна категорія. Проте за умов капіталізму він не забезпечує

необхідного росту виробництва, оскільки капіталісти великі кошти витрачають на предмети розкоші, які не є капіталом [11, с. 282].

Узагальнені погляди економістів різних економічних шкіл на еволюцію визначення поняття «капітал» наведемо у таблиці 1.

Таблиця 1

Поняття «капіталу» в поглядах економістів різних економічних шкіл

Школа	Напрями	Представники	Основні поняття про капітал
Меркантилізм (XVI-XVIII ст.)	ранній, або монетаризм (XV ст.)	Г. Ск'яруффі, Б. Даванцатті, В. Стаффорд,	Багатство (капітал) – це гроші, а гроші – це золото і срібло. Джерелом багатства (капіталу) є зовнішня торгівля.
	зрілий, або розгорнута меркантилістська система	Т. Мен, А. Серра, А. Монкретьєн, Ж.-Б. Кольбер	
Класична політична економія кін. XVII	Фізіократи (II пол. XVIII ст.)	Ф.Кене, маркіз Мірабо, Ж.Тюрго	Капітал – не гроші, а ті засоби виробництва, які можна придбати за гроші.
		А. Сміт	Капітал – головна рушійна сила економічного прогресу. Це запас продукції, що дає прибуток.
		Д. Рікардо	Капітал – нагромаджена праця. Ототожнює працю із засобами виробництва.
		Дж. С. Міль	Капітал – раніше нагромаджений матеріалізований продукт праці.
		П.Ж. Прудон	Капітал – це гроші, його провідною формою є тільки капітал позичковий.
	Марксизм	К. Маркс, Ф.Енгельс	Капітал – вартість, що самозростає. Гроші стають першою формою прояву капіталу.
Маржиналізм	Австрійська школа граничної корисності (70 рр. XIX ст.)	К. Менгер, Ф. фон Візер, Е. Бем-Баверк	Капітал є результатом непрямих методів у виробництві, які стають причиною того, що споживання переноситься на майбутнє.
Неокласична політична економія	Кембриджська школа	А. Маршал, А. Пігу, Р.Дж. Хоутрі	Капітал вкладається в підприємство переважно з метою «перспективи вигоди». Дохід на капітал включає премію за ризик.
	Американська школа, неокласики	Дж. Б. Кларк	Капітал як поєднання двох факторів: грошовий капітал і капітальні блага.
	Шведська (стокгольмська) школа	К. Вікссель, Г. Мюрдаль, Ю. Олін, Е. Ландаль	Капітал – сукупність усіх одиниць заощадженої праці та зекономленої землі, помножених на тривалість періоду заощаджень.

	Математична школа	Л. Вальрас, Курно, В. Парето, Д. Бернуллі	Капітал – це результат минулої праці, що мають вартість, збільшуючи продуктивність праці і землі в даний момент.
Сучасна економічна теорія	Кейнсіанство	Дж. М. Кейнс	Капітал, як недиференційований агрегат, або у термінах капітальних засобів.

Проаналізувавши можливі трактування поняття «капітал» можна побачити, що в різні періоди даний термін трактувався по-різному: сукупність золота та срібла; засоби виробництва, які придбаються за гроші; запас продукції; все те, що бере участь у виробництві тощо. Тобто капіталом виступали як матеріальні, так і нематеріальні ресурси і їхня сукупність, проте більшість думок економістів майже збігаються в тому, що капітал має здатність давати дохід.

Однак погляди сучасних економістів щодо трактування поняття «капіталу» ще глибші, оскільки вони його аналізують уже в контексті «капіталу господарюючого суб'єкта» і поділяють на «власний» та «позиковий».

Так, на думку Коваленко Л.О. та Ремньової Л.М., «капітал – матеріальні засоби і грошові кошти, вкладені в підприємство з метою здійснення підприємницької діяльності» [9, с. 248].

А.М. Поддєрьогін визначає капітал з погляду підприємця (на мікроекономічному рівні) і тлумачить його як суму вартісної оцінки майна і коштів підприємця, які він може використати на господарські потреби [14, с. 225].

Л.С. Ситник трактує цей термін «як загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів з метою отримання прибутку» [15, с. 132].

На думку І.В. Зятковського, капіталом є вкладення в активи, які перебувають у розпорядженні підприємства (товариства) і достатні для виконання господарської та фінансової діяльності й отримання прибутку [8, с. 33].

У поглядах В.М. Гриньової та В.О. Коюди, капіталом є частина фінансових ресурсів, вкладених у виробництво, які дають прибуток із завершенням виробничого циклу [7, с. 17].

О. Терещенко стверджує, що «капітал підприємства – це засвідчені в пасивній стороні балансу вимоги на майно, відображене в активах; демонструє джерела фінансування придбання активів підприємства…» [16, с. 22].

Привалов Л.В. та Шило Л.А. фінансові ресурси визначають лише

як грошові кошти, а капітал – кошти, що вже вкладені в оборот підприємства [5, с. 148].

О.І. Бідник дає визначення капіталу підприємства як економічної категорії, якій характерна двоїста сутність: з одного боку, капітал – це всі наявні грошові, матеріальні та нематеріальні ресурси підприємства (що відображається в активі балансу), з другого – джерело покриття зобов'язань даного підприємства (відображається в пасиві балансу). І тому капітал підприємства він трактує як фінансові ресурси підприємства, авансовані ним на формування активів, необхідних для забезпечення безперервної його діяльності з метою максимізації прибутку [2, с. 134].

На думку Білої О.Г., «капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві, або це авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності» [6, с. 299].

Кудряшов В.П. вважає, що «капіталом підприємства – є вартість матеріальних цінностей, фінансових вкладень і грошових коштів, необхідних для забезпечення господарської діяльності підприємства» [12, с. 46].

Одне із найпростіших визначень капіталу сформулював Опарін В.М.: «Фінансові ресурси (капітал) – це сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства» [4, с. 11].

Підсумувавши вищенаведені визначення «капіталу» у сучасній економічній літературі, можна дійти висновку, що капіталом є певні матеріальні та грошові накопичення протягом певного періоду часу, які використовуються з метою отримання прибутку.

Отже, «капіталом» виступають ресурси підприємства, що включають власні, позичені та залучені матеріальні та нематеріальні активи з зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування діяльності підприємства з метою одержання (максимізації) прибутку та забезпечення соціального ефекту.

Для забезпечення нормального процесу фінансування суб'єктів господарювання незалежно від їхніх форм власності та організаційно-правового статусу виникає значна потреба у фінансовому капіталі конкретно, оскільки в основу функціонування всіх підприємств покладено фінансовий розрахунок, і саме формування складу та структури фінансових ресурсів є обов'язковою передумовою ефективного функціонування всіх підприємств. Як відомо, основу будь-якого бізнесу становить власний капітал. Проте підприємству

власних фінансів не завжди вистачає для покриття всіх своїх потреб (обсяг позикових засобів, що використовуються, значно перевищує обсяг власного капіталу). І тому вони поряд з власними фінансовими ресурсами використовують ще і позикові кошти на основі прийняття самостійних рішень щодо джерел залучення та напрямів їх використання.

Тому дослідження суті понять «фінансовий капітал», «фінансові ресурси», «позиковий капітал» та їхньої ролі в господарській діяльності суб'єктів господарювання посідає також важливе місце в поглядах економістів сучасної економічної думки.

Так, Коваленко Л.О. та Ремньова Л.М. вважають, що «позиковий капітал – грошові кошти та інше майно, що залучаються для фінансування розвитку підприємства із зовнішніх джерел на платній поворотній основі» [9, с. 248].

А.М. Поддєрьогін вбачає у позичковому капіталі «кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, повернення та платності» [14, с. 229].

Л.С. Ситник зазначає, що у ролі позикового капіталу виступають кошти, які залучаються для фінансування розвитку підприємства на зворотній основі [15, с. 132].

У поглядах В.І. Оспіщева фінансовими ресурсами виступають грошові кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства та беруть участь у процесі відтворення. А позикові фінансові ресурси, на думку економіста, – це ресурси, що тимчасово перебувають у розпорядженні підприємства і можуть використовуватися з метою досягнення статутних цілей. До них належать отримані кредити та кошти, мобілізовані на фінансовому ринку [13, с. 302].

Якщо звернутись до П(С)БО 2 «Баланс», то в даному випадку позиковими ресурсами виступає заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [1].

На основі проаналізованих підходів щодо визначення поняття «позиковий капітал» можна сформулювати власне бачення визначення поняття, а саме: «*позиковий капітал – це складова частина загальної структури капіталу підприємства, яка являє собою додаткові фінансові ресурси, які підприємство одержує із зовнішніх джерел фінансування своєї діяльності на основі дотримання принципів їх залучення*».

Важливим у дослідженні питання суті капіталу та його складових частин (зокрема позикового) є визначення місця позикового капіталу в загальній структурі балансу і його ролі в діяльності підприємств.

Якщо проаналізувати структуру капіталу підприємств України за 2009–2012 роки на основі статистичних даних Державного комітету статистики України [17], то можна помітити, що позиковий капітал охоплює велику частку в загальній структурі капіталу і, починаючи з 2009 року, збільшується з кожним наступним роком.

Аналіз динаміки змін позикового капіталу підприємств України протягом 2009–2012 років подамо у формі таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка змін власного та позикового капіталу підприємств України протягом 2009–2012 років, млн грн

Капітал	Капітал підприємств станом на:				Відхилення 2012 року порівняно з (+, -)		
	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.01.12	2011	2010	2009
Власний капітал	13357,9	13941,1	20084,5	19971,9	-112,6	+ 6030,8	+ 6614,0
Позиковий капітал в тому числі:	12038,1	15474,4	17068,9	23536,1	+ 6467,2	+ 8061,7	+ 11498,0
Довгострокові зобов'язання	5208,6	5531,1	6424,6	9193,3	+ 2768,7	+ 3662,2	+ 3984,7
Поточні зобов'язання	6829,5	9943,3	10644,3	14342,8	+ 3698,5	+ 4399,5	+ 7513,3
ВК-ПЗ	+1319,8	-1533,3	+3015,6	-3564,2	-	-	-

Так, станом на 01.01.2009 року та 01.01.2011 року сума власного капіталу перевищує суму позикового на 1319,8 млн грн та 3015,6 млн грн відповідно. Щодо 2010 та 2012 років, то тут спостерігається протилежна ситуація. Так, станом на 01.01.2010 року сума позикового капіталу перевищує власний на 1533,3 млн грн, а на 01.01.2012 рік – на 3564,2 млн грн. Проте якщо аналізувати лише позиковий капітал протягом досліджуваного періоду, то можна побачити, що його сума в 2012 році порівняно з попередніми роками поступово збільшується: з 2011 на 6467,2 млн грн, з 2010 на 8061,7 млн грн, а з 2009 на 11498,0 млн грн.

Дане збільшення позикового капіталу підприємства України можна пояснити тим, що в процесі своєї діяльності суб'єктам господарювання не вистачає власних фінансових ресурсів, а тому вони змушені залучати їх із зовнішніх джерел, саме цим і збільшуючи позиковий капітал.

Аналізуючи конкретно складові частини позикового капіталу (довгострокові та поточні зобов'язання) можна бачити, що більша частка припадає саме на поточні зобов'язання і протягом 2009–2012 років їхня питома вага стрімко росте. Так, у 2012 році порівняно з 2009 роком сума поточних зобов'язань збільшилась на 7513,3 млн грн, а довгострокових лише на 3984,7 млн грн.

Для кращої наочності зобразимо динаміку змін власного та позикового капіталу в період 2009–2012 років у формі діаграми.

Динаміка змін власного та позикового капіталу підприємств України протягом 2009–2012 років.

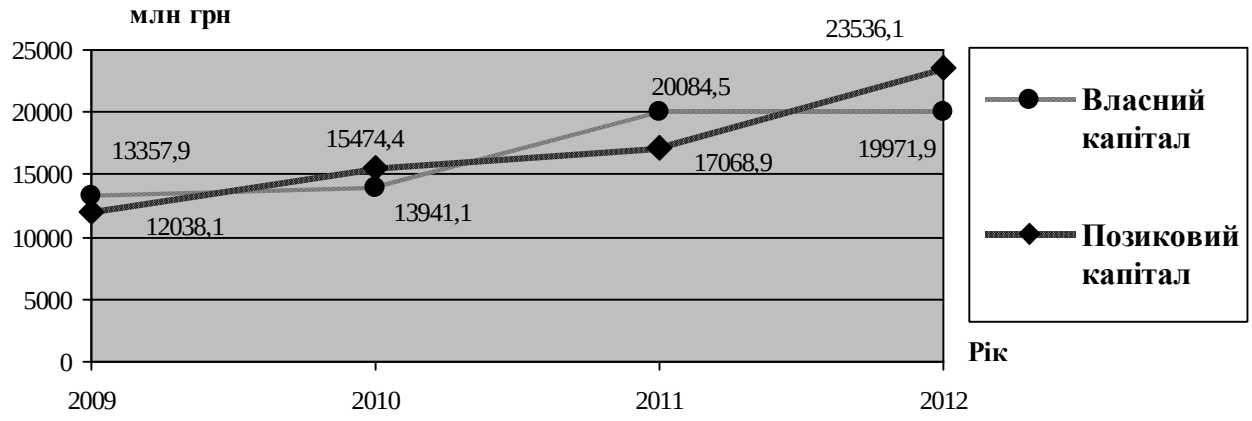

Проаналізувавши стан власного та позикового капіталу в загальній структурі капіталу підприємств України за 2009–2012 роки, можна помітити, що сума позикового капіталу протягом всіх досліджуваних років динамічно збільшується і значно перевищує власний капітал, а визначення причин збільшення залучення даного виду капіталу стає основою подальших досліджень питань політики управління галузевим капіталом.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. З вищезазначеного, випливає, що дослідження поняття «капітал» завжди було, є і буде актуальним, оскільки дана категорія одночасно і найбільш уживана, і суперечлива. Еволюція поняття «капітал» змінювалася залежно від еволюції економічних відносин. Саме тому, на основі узагальнення підходів щодо визначення суті поняття «капітал» сформовано власне бачення даної економічної категорії, а також проаналізовані підходи сучасних вітчизняних та зарубіжних економістів щодо визначення поняття «позиковий капітал» у контексті економічної діяльності суб'єктів господарювання та запропоновано власне визначення даного поняття.

Перспективою подальших досліджень є глибоке визначення ролі

позикового капіталу та його впливу на діяльність суб'єктів господарювання в сучасних умовах, а також формування та реалізація ефективної політики управління позиковим капіталом.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» (Форма №1): Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 №87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http//www.zakon1.rada.gov.ua
2. Бідник О.І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція / О.І. Бідник // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2007. – № 17.2. – С. 131–135.
3. Денисенко Д.Є. Еволюція тлумачення сутності капіталу та його функцій / Д.Є. Денисенко // Економіка та держава. – 2012. – № 3. – С. 91–93.
4. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В.М. Опарін // Вісник НБУ. – 2000 – № 5. – С. 11.
5. Привалова Л.В., Шило Л.А. Роль фінансових ресурсів у структурі капіталу підприємства / Л.В. Привалова, Л.А. Шило // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2012. – № 1 (27). – С. 146–152.
6. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування: Навч. посібник / О.Г. Біла. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 312 с.
7. Гриньова В.М. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – 3-тє вид., стер. / В.М. Гриньова, В.О. Коюда. – К. : Знання-Прес, 2006. – 423 с. – (Вища освіта XXI століття).
8. Зятковський І.В., Фінанси підприємств: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. / І.В. Зятковський. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
9. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посібн. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К. : Знання, 2005. – 485 с. – (Вища освіта XXI століття).
10. Ковальчук В.М. Історія економіки та економічної думки: навч. посібн. / В.М. Ковальчук, М.В. Лазарович, М.І. Сарай. – К.: Знання, 2008. – 647 с.
11. Корнійчук Л.Я. Історія економічних учень: підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 200. – 564 с.
12. Кудряшов В.П. Фінанси: навч. посібник / В.П. Кудряшов. – Херсон : Олді-плюс, 2002. – 352 с.
13. Оспіщев В.І. Фінанси: курс для фінансистів: навч. посіб. / В.І. Оспіщев. – К.: Знання, 2008. – 567 с.
14. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: Підручник / А.М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.
15. Ситник Л.С. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Л.С. Ситник. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 352 с.
16. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник / О.О. Терещенко. – К., КНЕУ, 2003. – 554 с.
17. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим

доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/